

Spet sprevračanje dejstev

Manipulacija s podatki o umrlih je zavržno početje, posebej, če so znani vsaj okvirni podatki o umrlih in če manipulirajo politiki na visokem položaju, ki te podatke nedvomno poznajo

Vrsto let sem se kot raziskovalka slovensko-italijanskih odnosov ukvarjala tudi z vprašanjem tako imenovanih fojb, torej z iskanjem vzrokov in z dogajanjem v prelomnem času med vojno in mirom maja 1945 na območju Primorske (Julijske krajine), kjer so se prepletali osvoboditev, dvojna anglo-ameriška in jugoslovanska zasedba, boj za meje, pravičnejše za Slovence, komunistični prevzem oblasti, pa tudi maščevanje za tik pred tem končano fašistično in nacistično nasilje. Eno osrednjih vprašanj je bilo vprašanje števila tistih, ki so jih jugoslovanske oblasti aretirale na tem območju in so bili nato iz različnih razlogov pogrešani. Uspelo nam je ugotoviti delno število za območje goriške in tržaške pokrajine (1501), glede celote pa se italijanski in slovenski zgodovinarji večinoma strinjamo, da jih je od 3000 do 4000.

Zal raziskave, opravljene konec devetdesetih let in v prvih letih novega stoletja, niso preprečile zlasti italijanskim politikom in medijem, da teh podatkov ne bi potvarjali, jih povečali na 20 in še več tisoč ubitih, krivdo pripisali nasilju »jugoslovanskih pobesnelih komunistov« oziroma titoistov nad nedolžnimi Italijani itd. Zgodba o tem je bolj ali manj znana tudi slovenski javnosti. Gre za načrtno propagando, usmerjeno v spreobračanje javnega mnenja, in s tem za sprevračanje ne samo slovenskih, ampak tudi italijanskih protifašistov iz borcev proti fašizmu v morilce. V resnici pa je bilo med umrli veliko fašistov, sodelavcev nacistov, a tudi ljudje, ki so umrli zaradi osebnega maščevanja, po naključju, kar nekaj je bilo protifašistov in celo sodelavcev slovenskega osvobodilnega gibanja.

Do podobnih poskusov sprevračanja dejstev, ki so sicer znana in preverljiva, prihaja tudi v Sloveniji. Človek

je enkrat in neponovljiv, zato je vsaka nasilna smrt tragična, pa naj umrejo moški, ženske, mladi, stari ali celo otroci, kot se zdaj dogaja zlasti v Gazi. S stališča družbe in države pa je pomembno tudi število usmrčenih in vzroki za takšna dejanja. Manipulacija s temi podatki je zato zavržno početje, posebej, če so znani vsaj okvirni podatki o umrlih in če manipulirajo politiki na visokem položaju, ki te podatke nedvomno poznajo.

Inštitut za novejšo zgodovino je vrsto let vodil projekt Smrtne žrtve med prebivalstvom na območju Republike Slovenije med drugo svetovno vojno in neposredno po njej. Ugotovljenih je malo več kot sto tisoč žrtev, ki so ob smrti imele stalno bivališče na območju Republike Slovenije. Žrtve so tako dobile imena, zbrani so podatki o njihovem statusu, kje in kdaj so ljudje umrli in kdo so bili povzročitelji smrti. Kljub trudu raziskovalcev so za nekatere žrtve podatki nepopolni, ni znan vzrok smrti ali status, za petino žrtev ni znan povzročitelj. Pri tako obsežnem delu seveda ni šlo brez napak in nedoslednosti. Kljub tem pomanjkljivostim je popis, ki je javno dosegljiv na portalu Sistory, dragocen vir za nadaljnje raziskovanje dogajanja med drugo svetovno vojno in po njej na Slovenskem, pa tudi za sorodnike in prijatelje žrtev ter zainteresirano javnost. Žal je zaradi težav z dostopnostjo osebnih podatkov seznam omejen na ozemlje Republike Slovenije in ne zajema žrtev med pripadniki slovenske narodne

skupnosti zunaj državnih meja. So pa tisti, ki so živeli v mejah današnjih italijanskih pokrajin Trst, Gorica in Videm, zajeti v seznamih, ki jih je od leta 1987 do 1992 izdal Furlanski inštitut za zgodovino osvobodilnega gibanja (Caduti, dispersi e vittime civili dei comuni della regione Friuli-Venezia Giulia nella seconda guerra).

Dr. Nevenka Troha

zgodovinarica

In zdaj nekaj okvirnih podatkov. Med prebivalci območja današnje Slovenije so med vojno in v prvih mesecih po njej osvobodilno gibanje, Jugoslovanska armada in varnostne organizacije povzročili 24.366 smrti, med umrliimi je bilo tudi 650 pripadnikov osvobodilnega gibanja. Med pripadniki oboroženih kolaborantskih enot je smrtnih žrtev 16.049, od teh v vojnem času 2931. Med civilnimi žrtvami osvobodilnega gibanja so zlasti tisti, ki so sodelovali v protipartizanskih skupinah in organizacijah ali z okupatorjem ali bili osumljeni takšnega sodelovanja. Vseh je 7065, od teh 5918 med vojno.

Med pripadniki slovenskih partizanskih enot in drugih oboroženih formacij slovenskega osvobodilnega gibanja, nekaj tudi drugih jugoslovanskih parti-

zanskih enot in zavezniških oboroženih formacij je bilo smrtnih žrtev 28.612.

Če iz števila civilnih žrtev izvezemo 7065 žrtev partizanske strani, je preostalih 23.926, dejansko pa zaradi tega, ker za veliko oseb vojni status ni znan, nekaj več. Med njimi so tisti, ki v vojno dogajanje niso dejavno posegali (otroci, žrtve ob aprilskem napadu na Jugoslavijo,

Številni sodelavci osvobodilnega gibanja, partizani in civilisti, so bili žrtve v okviru okupatorjevega okupacijskega sistema in protipartizanskega boja kolaborantskih formacij.

Streljanje talcev na dvorišču zapora Stari pisker v Celju 22.7.1942. Usmrnitev je dokumentiral eden od prisotnih policistov. Film je dal razviti celjskemu fotografu Josipu Pelikanu, ki je napravil kopijo. / Foto: Arhiv MNZS

Domobranci ob vrnitvi iz Koroške. Kranj, 30. maj 1945 / Foto: Arhiv MNZS, fotograf Slavko Smolej

žrtve bombardiranja, sorodniki sodelavcev osvobodilnega gibanja itd.), in veliko aktivnih sodelavcev osvobodilnega gibanja ter nekaj sodelavcev evropskega odpora.

Veliko žrtev je bilo tudi med mobiliziranci v nemško, italijansko in madžarsko vojsko, in sicer 12.066, od teh mobilizirancev v nemško kar 10.400, med njimi 656 mladoletnih. Vpoklici v nemško vojsko z okupiranih območij tako imenovane Spodnje Štajerske in Gorenjske ter v madžarsko vojsko iz okupiranega Prekmurja so z vidika mednarodnega prava nelegalni, zato so tudi vsi ti dejanski žrtve okupatorjeve represije.

Največ nasilnih smrti so povzročili okupatorji, med njimi največ, 30.926, nemški okupator (v to število niso všteti prisilno mobilizirani), 6072 italijanski, od teh 1245 na Primorskem, madžarski 205 in sile NDH 841. Med njimi je največ v bojih padlih ali drugače ubitih partizanov, ustreljenih talcev in umrlih v koncentracijskih taboriščih. Med talci, pobitimi na terenu, in umrli v koncentracijskih taboriščih je tudi veliko civilistov, zlasti sodelavcev osvobodilnega gibanja, članov njihovih družin in drugih, ki niso bili dejavno vključeni v osvobodilno gibanje. Tako sta nemški in italijanski okupator usmrtila 3958 talcev, 4766 oseb je bilo pobitih med okupatorjevimi vojaško-policijskimi operacijami na terenu, v okupatorjevih koncentracijskih taboriščih pa je umrlo 10.274 oseb.

Številni sodelavci osvobodilnega gibanja, pripadniki partizanskih enot in civilisti, so bili žrtve v okviru okupatorjevega okupacijskega sistema in protipartizanskega boja delujočih kolaborantskih formacij. Te so med samostojnimi akcijami ali v sodelovanju z nemškimi oziroma italijanskimi vojaškimi in policijskimi enotami povzročile 6345 smrti, od tega slovenske enote 4721. Spopad med Slovenci je najbolj prizadel Ljubljansko pokrajino, kjer se je najprej in najbolj zapletel, vztrajal pa je vse do konca vojne in se od tam po kapitulaciji Italije v omejenem obsegu razširil še na Gorenjsko in Primorsko.

Vojni status žrtev

Civilisti	30.991
Med njimi sodelavci okupatorja in protipartizanskih enot	7065 (od teh med vojno 5918)
Drugi (sodelavci osvobodilnega gibanja, druge žrtve vojne)	23.926
Oborožene formacije	
Partizanske enote	28.612
Evropski odpor, zavezniške vojske	195
Različne kolaborantske enote	16.049 (od teh med vojno 2931)
Mobiliziranci	12.066
v nemško vojsko	10.400
v italijansko vojsko	1316
v madžarsko vojsko	313
Drugo, neugotovljen status	12.165
Skupaj	100.018

Povzročitelj smrti

Nemške okupacijske enote	30.926
Italijanske okupacijske enote	6072 (med njimi na Primorskem 1245)
Madžarske okupacijske enote	205
Oborožene enote	
Neodvisne države Hrvaške	841
Kolaborantske enote same ali v sodelovanju z okupatorji	6345 (od teh slovenske 4721)
Osvobodilno gibanje	24.366
med njimi partizanov	650
med njimi pripadnikov kolaborantskih enot	16.049 (od teh med vojno 2931)
med njimi civilistov	7065 (od teh med vojno 5918)
Drugo	602
Zavezniške enote (vpoklicani v nemško, italijansko in madžarsko vojsko)	7149
Neugotovljeni povzročitelj	20.748
Drugi povzročitelji	3366 (med njimi 981 zaradi nesreč itd.)

Vir: Smrtne žrtve med prebivalstvom na območju Republike Slovenije med drugo svetovno vojno in neposredno po njej, Inštitut za novejšo zgodovino

Zgodovina ni enoznačna resnica, je preplet dogajanja in interpretacij. Drugo pa so dejstva, kot so števila, datumi, kraji, pripadnost vojaškim enotam itd. Iz navedenega je jasno, da ne drži večkrat ponovljena trditev nekaterih desno usmerjenih politikov, da so slovenski komunisti (= partizani) pobili več Slovencev kot okupatorji. Prav tako je jasno, da po maju 1945 v Sloveniji ni bilo pobitih »na desetine tisočev« političnih nasprotnikov, kot v intervjuju za poljski spletni portal Višegrad24 navaja predsednik

vlade Janez Janša. Pa vendar, ko zatrdi, da so med vojno in po njej »očistili najbolj produktiven, najbolj vitalen del družbe«, mu deloma lahko pritrdim. A vitalni del slovenske družbe, ki ga je vojna močno razredčila, ni bil in še danes ni omejen na ideološke somišljenike. Vitalni del slovenske družbe smo mi vsi, zajema vse sloje in ideološke opredelitve. In pri tem uničenju so sodelovali vsi vpleteni v drugo svetovno vojno na naših tleh, okupatorji, sodelavci osvobodilnega gibanja in protipartizanska (kolaborantska) stran. x